
PREKRIVANKE V SLOVENŠČINI Z VIDIKA VPLIVA ANGLEŠKEGA JEZIKA

Prispevek predstavlja pojav prekrivanj v slovenščini. Obravnava vpliv angleškega jezika na nastanek tovrstnih tvorjenk in po zgledu tujih jezikoslovnih teorij skuša izoblikovati tipologijo prekrivanj za slovenščino. Tipologija hkrati vzpostavlja tudi merila, po katerih se prekrivke kot poseben besedotvorni tip uveljavljajo tudi v slovenščini. Ločujemo prekrivke v slovenščini in slovske prekrivke, in zasnove slovenskih prekrivanj iščemo v že besedotvorno uveljavljenem procesu *sklapanja*.

Ključne besede: prekrivke, slovenščina, angleščina, sklapanje, krnitev

1 Kaj so prekrivke

V zadnjem desetletju v slovenščini vedno pogosteje opazujemo pojav t. i. prekrivanj. Izraz se je glede na način tvorjenja ponudil iz procesa prekrivanje, ki je kot fonološki proces prekritja glasov navadno na morfemskem stiku opredeljen v glasoslovju (Toporišič 1992: 212). Gre za besede, ki jih navadno tvorimo z izraznim prekrivanjem, in hkrati tudi s krnjenjem ene ali dveh oz. obeh,¹ samostojnih besed, npr. *ričota* (< ričet + rižota), ki je tudi že uslovarjen leksem.² Prekrivanje navadno dveh samostojnih besed, ki sta z vidika nastale prekrivke podstavni besedi, sodi tudi na morfonološko področje, ko se na morfemskem stiku prekrivajo samo določeni

---

¹ Krnitev je v sodobnem slovenskem jezikoslovju (Toporišič 1992: 91) opredeljena kot opuščanje dela besede za to, da se dobi tvorbeno prvina ali pa kar nova beseda, npr. *izem, lča*.

² V Slovarju slovenskega knjižnega jezika 2 (SSKJ2), tj. v posodobljeni in dopolnjeni izdaji, je geslo *ričōta* -e ž (ř) jed iz dušenega ješprenja, pripravljena podobno kot rižota: na koncu je v ričoto zamešal maslo in peteršilj.

glasovi ali pa se lahko prekrivata morfema oz. več morfemov. Opredelitev prekrivank v sodobnem slovenskem jezikoslovju je, da »so (to) tvorjenke iz dveh ali več besed, ki nastanejo tako, da se podstavne besede, ki so deloma enake, v enakem delu prekrijejo, npr. opoldnevik < opoldne + dnevnik« (Logar 2006: 96), in da »pri sklopljenih krnih gre za prekrivanje v posameznih črkovnih sklopih kot presečnih množicah, npr. robotucija < robotska revolucija« (Stramljič Breznik 2008: 157). Tudi sicer naj bi prekrivanka najpogosteje nastala iz prvega dela prve podstavne besede in iz zadnjega dela druge podstavne besede (prim. tudi Bauer 1983: 235–236 za angleščino). Pri nastajanju prekrivank je vsekakor treba upoštevati dva osnovna pogoja, ki sta hkrati tudi vzroka, da sploh govorimo o upravičenosti tovrstnih tvorb:

1. prekrivanka mora biti pomensko prepoznavna, smiselna in stilno učinkovita,
2. stopnja krnitve posameznih podstavnih besed se prilagaja izgovorljivostnim zmožnostim v določenem jeziku in jo sproti določa tvorec.

Proces prekrivanja torej navadno že vključuje dva besedotvorna postopka, in sicer sklapljanje in pogosto tudi krnjenje v smislu *kočerja*,³ temu zgledu pa za status prekrivanke manjka prekrivanje, ki ga imamo v naslovu prireditve *znaČAJi znanosti*, znanstvena predavanja s čajem⁴; vse troje – sklapljanje, krnjenje in prekrivanje pa imata tudi aktualno uporabljena zglede *Slovečer* ‚slovenistični večer‘ in *pilatorika* ‚pilates + retorika‘. Vsi zgoraj omenjeni primeri bi bili v anglo-amerškem jezikoslovju označeni kot t. i. *blends*, ker angleški *blend* nujno vsebuje krnitev in sklapljanje, lahko pa tudi prekrivanje (gl. tudi 2.2).⁴

V prispevku želimo predstaviti nekaj najbolj vplivnih obravnav prekrivank v angleški jezikoslovni literaturi. V angleščini je namreč tvorjenje prekrivank precej produktivno. Domnevamo lahko, da se je zaradi vpliva angleščine kot globalnega jezika ta besedotvorni tip začel pojavljati tudi v jezikih, ki tovrstno nesistemske tvorjenje obravnavajo kot posebnost in zato je tudi raba prekrivank zaznamovana. Tak vpliv je npr. jasno viden v sodobni poljščini (npr. Konieczna 2012). Pojavlja se v praktičnosporazumevalnem jeziku in s tem sega v vse medijsko komuniciranje in v umetniško ustvarjanje; v leposlovju so prekrivanke odraz zlasti besedne ustvarjalnosti, hkrati pa tudi vplivne moči in stilne igrivosti jezika.

Med posameznimi sociolekti so prekrivanke bolj opazne v otroškem govoru in v urbanih ekscesnih sociolektih, obe rabi pa vsaka na zelo različen način, bodisi v pozitivnem ali negativnem smislu, odstopata od knjižne slovenščine in tudi od drugih kultiviranih sociolektov.

³ Ena izmed že uslovarjenih tvorjenk, ki vključujejo tako sklapljanje kot krnitev in so se v rabi že ustale, je *kočerja*; v SSKJ 2 je razložena kot *kočérja* -e ž (ê) pog. obrok hrane, ki se jí pozno popoldne namesto kosila in večerje za *kočerjo* so *spekli pico*.

⁴ Tako npr. M. Kelly (1998: 579) opredeli *blend* kot besedo, »tvorjeno tako, da odrežemo dele obstoječih besed in združimo preostala dela skupaj bodisi z enostavno združitvijo ali z združitvijo, ki jo spremlja prekritje skupnih fonoloških segmentov«.

V nadaljevanju bomo poskušali predstaviti, kateri tip prekrivank se v sodobni slovenščini najpogosteje pojavlja in v katerih oz. kakšnih besedilih. In hkrati se v zvezi z možnostjo ustaljevanja prekrivank v slovenščini odpira tudi vprašanje: ali trenutno lahko govorimo samo o prekrivankah v slovenščini ali tudi že o slovenskih prekrivankah? Zlasti pri slovenskih prekrivankah pa velja opozoriti, da se pri sinhronih razlagah kljub zadregam pri določanju podstavnih sestavin vedno ohrani pomenska in z njo tudi sporočilna vrednost nastale tvorjenke ne glede na izhodiščno morfološko sestavo podstave (gl. tudi op. 8).

2 Pregled razvoja in razvrstitve angleških prekrivank

Za presojanje trenutnega stanja načina tvorjenja prekrivank v slovenščini in za boljše prepoznavanje prevzetih prekrivank je treba predstaviti nekaj osnovnih tvorbenih vzorcev v angleščini, ki so izoblikovali tipologijo. Slednja se je s prevzemanjem izrazja vsaj do neke mere razširila tudi v slovenščino.

2.1 Razvojni pregled

Britanski in ameriški jezikoslovci prve prekrivanke opažajo v besedilih iz časa renesanse (npr. *glaze* < *glare* + *gaze*, *srepeti*‘ + ,*strmeti*‘ pri Shakespearju),⁵ vendar je bila ta vrsta tvorbe do polovice 19. stol. dokaj redka (gl. npr. Bryant 1974: 163). Nov zagon je dobila s pisateljem L. Carrollom in njegovim delom *Through the Looking-Glass, and What Alice Found There* (1871), kjer je pisatelj svoje tvorjenke (npr. *galumph* < *gallop* + *triumph*, *galopirati*‘ + ,*triumfirati*‘) poimenoval z izrazom »portmanteau words« in razložil njihov nastanek. V anglo-ameriškem besedotvorju pa se je predvsem uveljavil izraz *blend* (prim. Bauer, Adams, Plag). V 20. stol. je število prekrivank v angleškem jeziku skokovito naraslo, rezultat tega pa so bile mnoge jezikoslovne razprave (gl. npr. spisek razprav na to temo v Algeo 1977: 47). Avtorji soglašajo, da je ta besedotvorni postopek vedno bolj priljubljen, tvorjenke, ki tako nastanejo, pa so večinoma priložnostnice, od katerih se le redke ohranijo. Že M. Bryant (1974: 163) npr. ugotavlja, da se prekrivanke pogosto pojavljajo v publicističnem jeziku in v imenih podjetij ter njihovih izdelkov. Z novim tisočletjem se je produktivnost tega besedotvornega procesa v angleškem jeziku še povečala. Ker pa so tovrstne tvorjenke večinoma še vedno priložnostnice, jih korpusi ne beležijo in zato je vsaka ocena produktivnosti tega procesa zaenkrat le približna.⁶ Tudi sicer se mnenja glede produktivnosti prekrivank razhajajo, saj V. Adams (2001: 141) npr. trdi, da prekrivanje ostaja obrobni besedotvorni proces, »ker so tvorjenke te vrste kratkega roka in omejene rabe«, medtem ko je L. Bauer (1983: 236–237) že v osemdesetih trdil, da je to zelo produktiven vir besed v moderni angleščini, tako v literarnih kot znanstvenih besedilih.

⁵ Pyles (1971: 298) sicer navaja še starejši zgled iz romane *Sir Gawain and the Green Knight* iz poznega 14. stol. (gl. tudi Algeo 1977: 47): *hathel* ‚plemenitaš‘ < *haleth* ‚vojščak‘ + *athel* ‚plemenit‘.

⁶ To stališče L. Bauerja povzemamo iz pogovora na srečanju ob konferenci ESSE v Košicah septembra 2014.

2. 2 Opredelitve in razvrstitve

V nadaljevanju bomo predstavili temeljne tipologije J. Algea (1977), L. Bauerja (1983, 2002) in I. Plaga (2003), ki so odločilno vplivale na vse nadaljnje delitve tovrstnih tvorjenk.

Intenzivneje se v angleškem jezikoslovju z besedotvornim procesom imenovanem *blending* ukvarjajo od leta 1977, ko je v izšel vplivni članek J. Algea v reviji *American Speech*. V strokovni literaturi izraz *blend* uporabljajo za poimenovanje različnih tipov besedne tvorbe, kjer združujejo dve besedi (redkeje več besed), pri čemer je vsaj ena od teh skrajšana v procesu združevanja:

boatel < *boat* + (*hot*)*el*   [,čoln' + ,hotel']
Autodin < *auto(matic)* + *di(gital)* + *n(etwork)*⁷ [,avtomatski' + ,digitalni' + ,omrežje']

V anglo-ameriškem jezikoslovju se prekrivanka od zloženke razlikuje po tem, da sta izvorni besedi v njej okrajšani, pri čemer lahko izpadejo določeni segmenti (npr. *Eurasia* < *Eur(ope)* + *Asia*), lahko pa pride do prekrivanja segmentov ali sestavin (npr. *slanguage* < *slang* + *language*) (prim. npr. Algeo 1977). Podobno V. Adams (2001:138–139) prekrivanke opredeljuje kot tvorjenke iz dveh besed, od katerih je ena ali obe le delno vključena v novi tvorjenki, pri čemer se deli prekrivanke lahko prekrivajo ali pa tudi ne. Ker je takšna definicija prekrivanke precej široka in posledično obsega oblike, ki so bile tvorjene na več različnih načinov, so jezikoslovci zanje predlagali različne tipologije, pri tem pa upoštevali tudi (delno) različna merila. Tako na primer L. Bauer (1983, 2006, 2012) v svoji razdelitvi upošteva bolj formalne kriterije, I. Plag (2003, prim. tudi Dressler 2000) bolj semantične, G. Arcodia in F. Montermini (2012) pa morfonološke kriterije (gl. npr. Renner et al. 2012). L. Bauer (1983: 26) zato upravičeno poudarja, da so v angleškem besedotvorju meje prekrivank lahko nejasne, saj se »prekrivanje lahko križa z zlaganjem, afiksoidnim tvorjenjem, afiksacijo, kmitvijo in /.../ akronimijo«.

Prvotno je J. Algeo (1977) besedotvorne prekrivanke razdelil v dva osnovna tipa, sintagmatske prekrivanke (*telescopes*) in asociativne prekrivanke (*portmanteaus*). Pri prvih gre za skrčenje dveh besed, ki se zaporedno pojavljata v (jezikovnem) nizu; v novi prekrivanki združimo začetni del prve besede z zadnjim delom druge besede, kot npr. v slovenskem zgledu:

znanstival < znanstveni + festival
zlovenija < zloben⁸ + Slovenija

⁷ Zgled povzet po M. Bryant (1974: 171).

⁸ S sinhronega vidika je praktično nemogoče vedno prepoznati osnovne sestavine, ker je glede na poljubnost krnjenja glasov pri prekrivankah določena osnovna beseda lahko enkrat samostalnik, drugič pridevnik (gl. npr. tvorbo zlovenija), kar pomeni, da pri tvorbi lahko izhajamo iz različnih morfonoloških sestavov, npr. zlovenija < zlo/zloba/zloben/zločin/zločinski + Slovenija). To vsaj v slovenščini nakazuje nesistemska tvorba.

J. Algeo (1977) poudarja, da je sintagmatski odnos podredne besedne zveze s samostalniškimi jedrom tipična odločilna lastnost t. i. »teleskopov«; v tem tipu prekrivanke do poljubnega krajšanja podstavnih besed prihaja le na njihovih stičnih delih, ki pogosto sovpadajo tudi z morfemskimi mejami. Od tod tudi poimenovanje, saj tudi pri teleskopu cilindrične dele teleskopa potisnemo skupaj.

Asociativne prekrivanke pa so kombinacija navadno dveh besed, ki ju je govorec povezal v mislih; do povezave ne pride zato, ker bi se sopojavljale v jezikovnem nizu, pač pa zato, ker imajo določeno skupno lastnost. Ta skupna lastnost je lahko (prim. tudi zglede iz kolumbijske španščine v Piñeros 2004):

- a) skupni morfem
hudobro < hudo + dobro
- b) skupen ali podoben glas/fonem
zlovenija < zlo + Slovenija
- c) skupen ali podoben pomen
zverjasec < zver(ina) + merjasec

Pogosto pa se zgodi, da je povezava, ki združi izvorne besede v *portmanteau*, le izvirna in pogosto duhovita pomenska asociacija, ki jo govorec zavestno ustvari: Fursolovski < FURSovski + pikolovski

Pri asociativnih prekrivankah gre torej v prvi vrsti za to, da sta znotraj ene oblike skriti vsaj dve besedi. Tak tip prekrivanke tvorimo tako, da celotno zgradbo ene izvorne besede projiciramo na strukturo druge. Posledično imajo te tvorjenke enako število zlogov in enak naglasni vzorec kot ena od obeh izvornih besed (prim. tudi Piñeros 2004). Pogosto imamo občutek, da se ena od obeh besed »skriva« znotraj druge.

V nasprotju z J. Algeom pa L. Bauer (1983: 234; tudi 2002: 1636–1637) ne dela razlike med *portmanteaus* in *blends* ter slednje opredeli kot nove lekseme, sestavljene iz delov dveh (ali več) podstavnih besed brez jasne morfološke prekrivnosti med podstavnimi besedami in nastalo tvorjenko. L. Bauer (1983: 234) priznava, da je ravno ta morfološka (ne)prekrivnost med podstavnimi besedami in novo tvorjenko nekoliko sporni del definicije, saj v mnogih primerih prekrivank vendarle lahko prepoznamo vsaj eno od sestavin, ki pretvorbno povezuje izhodiščno podstavno sintagmo z novo tvorjenko. Glede na našete zadrege so po L. Bauerju (1983: 234) zato najbolj tipične prekrivanke ravno tiste, kjer je izvorna podstava besede razumljiva šele, ko jo izrecno razložimo (pri tem navaja primere kot *dawk* < *dove* + *hawk* ‚golob‘ + ‚jastreb‘ kot preneseno oznako za človeka, ki niti ne nasprotuje vojni niti ni zagovornik vojne). Ko se torej govorec odloči, da bo iz dveh leksemov ustvaril prekrivanko, so vsaj teoretično možne mnoge kombinacije, vendar je izbor na koncu vendarle omejen zlasti z jezikovnim poznavanjem in tudi čutom naravnega govorca. L. Bauer (1983: 235) pride do zaključka, da je končna odločitev za prekrivanko vsaj delno naključna, saj ima pri *blendingu* tvorec navidezno proste roke, da od vsake podstave vzame le tisto, kar se mu zdi potrebno ali zaželeno, vendarle pa tvorbo

omejujejo dokaj nejasna pravila, od katerih so nekoliko raziskana le fonološka in ortografska, ki postavljajo omejitve pri izgovorljivosti in zapisljivosti.

Pri drugih tipih prekrivanek so pravila za tvorbo bolj določna in jasna – v zvezi s tem L. Bauer (1983: 235–236) izpostavi tiste prekrivanke, kjer sta besedi, ki ju rabimo kot podstavi, pravzaprav v celoti ohranjeni, pri čemer pride do prekrivanja. To prekrivanje je lahko v izgovoru, zapisu ali obeh (npr. *slanguage* < *slang* + *language* ‚sleng‘ + ‚jezik‘).

Tretji tip prekrivanke je tisti, kjer bi novi leksem lahko obravnavali tudi kot »drugačno besedotvorno vrsto«, zlasti kot t. i. neoklasično zloženko (prim. Bauer 1983: 236), npr. *stagflation* < *stagnation* + *inflation* ‚stagnacija‘ + ‚inflacija‘ ali *autocide* < *automobile* + *suicide* ‚avtomobil‘ + ‚samomor‘. Čeprav jih sami avtorji ob tvorbi razlagajo kot prekrivanke, jih verjetno jezikovni uporabniki ne prepoznajo vedno kot prekrivanke, kar v nekaterih primerih privede do tega, da določeno zaporedje fonemov prevrednotijo v afiksoid. Tako je npr. element *-(o)holic*, vzet iz *alcoholic* (‚alkoholik‘), postal rabljen kot sufiksoid (prim. Bauer 1983: 236).

Četrti tip prekrivanke po L. Bauerju je tisti, kjer beseda sicer funkcionira kot prekrivanka, vendar je ena od obeh podstav v celoti ohranjena. Zato ni čisto jasno, ali gre pri procesu tvorbe za prekrivanje ali za zgolj sklapljanje, pri katerem je ena od podstav okrnjena, druga pa ohranjena. L. Bauer (1983: 236) kot zglede navede *cremains* < *cremate* + *remains* ‚kremirati‘ + ‚posmrtni ostanki‘, *boatel* < *boat* + *hotel* ‚čoln‘ + ‚hotel‘ itd. Nekateri avtorji takšnih kombinacij, kjer okrajšamo le eno izvorno besedo, druge pa ne, ne štejejo med prekrivanke (gl. npr. Renner et al. 2012: 2–3).

I. Plag (2003: 121–122) prekrivanke primerja s krnjenjem: pri obeh procesih pride do izpada glasovnega ali grafemskega dela, vendar krnitev ostaja omejena na krajšanje ene same podstave, pri prekrivanju pa imamo podstav več (navadno dve); prekrivanke razdeli na dve skupini:

- a) možna tvorjenka *motorhotel je okrajšana v novo besedo, pri čemer prvi element, kot je značilno za angleške zloženke, modificira oz. opredeljuje drugega (*motor* + *hotel* > *motel*; *motel* je vrsta hotela za avtomobiliste, ne vrsta motorja ali avtomobila)⁹
- b) novonastala prekrivanka ima pomen, ki ni seštevek pomenov podstavnih besed; pomen takšne prekrivanke, ki je po Plagu edina prava, pa je nova pomenska vrednost, dobljena iz obeh pomenov podstavnih besed (*boat* + *hotel* > *boatel*; *boatel* je torej istočasno čoln in hotel).

Po I. Plagu (2003: 123) morata biti podstavni besedi prave prekrivanke (gl. zgoraj pod b) tudi sicer pomensko povezani ali celo pomensko prekrivni, sicer bi bila

⁹ I. Plag soglašja s H. Kubozonom (1991), da takšne okrajšane zloženke pravzaprav niso »prave« prekrivanke.

povezava njunih lastnosti onemogočena; zaradi tudi morfološkega prekrivanja pa morata spadati v isto besedno vrsto (navadno samostalnik).

Glede prozodije se I. Plag opira na spoznanja H. Kubozona (1991), delno pa tudi L. Bauerja (1983). Če povzamemo njegove ugotovitve, gre praviloma vedno za sklapljanje prvega dela prvega elementa in drugega dela drugega elementa (Plag 2003: 123), izjemi sta recimo *modem in aldehid*.¹⁰ Tako lahko značilno zgradbo prekrivanke ponazorimo kot:

AB + CD > AD (povzeto po Plag 2003: 123).

I. Plag namreč ugotavlja, da krnjenje podstavnih besed uravnavajo prozodične kategorije (Plag 2003: 123–126), omejitve pa so odvisne od zlogovnega ustroja in dolžine podstav, zlasti števila zlogov v drugem elementu, kar potrjujejo tudi zgoraj omenjene ugotovitve C. E. Piñerosa (2004).

3 Pojav prekrivank v slovenščini – tvorbene značilnosti in raba

Prekrivanke v slovenščini niso razširjene in so tudi znotraj sklapljanja prej izjema kot že ustaljeni tip tvorbe. Domnevamo lahko, da se k tovrstnemu tvorjenju bolj nagibajo jeziki, v katerih je sicer zlaganje najpogostejši besedotvorni vzorec, npr. angleščina, delno tudi nemščina. Z vidika slovenščine pa so prekrivanke glede na način tvorbe vsaj v izhodišču najbližje sklopom. Glede sklopov J. Toporišič v slovnici (2004: 195, 210, 231), ki gradivno zaobseže še začetek leta 1990, ugotavlja, da je »sklopnih samostalnikov« zelo malo, med pridevniškimi sklopi oz. »sklopnimi pridevniki« našteva »števniske sklope« tipa *enaíndvajset, enajst, dvesto*, med prislovne sklope pa uvršča *nehote, dopoldne, kvečjemu, namesto, vsaksebi, vnaprej, čezinčez*; po J. Toporišiču (2006: 184–185) ne gre vedno za zgolj prevzemanje iz govorne podstave oz. govora, ampak tudi za odvzem slovničnih lastnosti, medtem ko se prozodično načeloma nič ne spremeni glede na govorno podstavo (2006: 370). Opredelitev sklapljanja dopolnjuje A. Vidovič Muha (1988: 32; 2011: 112), ko sklapljanje uvrsti med zunajsistemske nepredvidljive besedotvorne postopke.

Znotraj sklapljanja po morfofonoloških načelih jezika lahko potekata še procesa prekrivanja in krnjenja. Prekrivanje namreč s podvajanjem dela glasovja na stiku dveh morfemov ali s podvajanjem morfemov na stiku dveh besed navadno posledično predvideva tudi krnjenje oz. opuščanje dela besede ali več besed v stiku. Oba omenjena procesa torej sproži sklapljanje kot izhodiščni proces, pri katerem pride do neposrednega združevanja oz. sklapljanja besed iz govora v nov tvorjeni izraz.

V okviru sklapljanja z upoštevanjem prekrivanja in krnjenja sta se z obravnavo pogostejših pojavitev prekrivank v slovenščini v zadnjih nekaj letih ukvarjali I. Stramljič Breznik (2010: 171, 175), ki navaja primere *mulčad < mulčevska otročad*,

¹⁰ H. Kubozono (1991: 4) v svoji razpravi ugotavlja, da le 4–6 % prekrivank nima zgradbe AD.

gnevnik < *gnevni dnevnik*, *Literadio* < *literatura na radiu*, in I. Voršič (2013: 301). Slednja po A. Lehrer (2007: 117–119) navaja več tipov prekrivank, ki jim prisoja angleški vpliv: **1)** cela prva beseda + del druge besede: *vodkatini* < *vodka* + *martini*, **2)** okrnjeni del prve besede + cela druga beseda: *narcoma* < *narcotic* + *coma*, **3)** dva okrnjena dela besede, ki se ločita glede na okrnjeni začetni ali končni del: *psychegy* < *psychic* + *energy* ali na začetna krna besed *biopic* < *biographical* + *picture*, ali **4)** se eden ali več fonemov različnih besed brez kraitve prekrivajo, npr. *cocacolonization* < *Coca Cola* + *colonization*, *Yahoooligans* < *Yahoo* + *hooligans*.¹¹

3.1

Obstaja vrsta iz angleščine prevzetih prekrivank iz osnovnih besed, ki sta splošno znani v obeh jezikih. Te navadno potrjujejo že v začetku omenjano ugotovitev, da prekrivanke najpogosteje nastajajo iz prvega dela prve osnovne besede in iz zadnjega dela druge osnovne besede:

bankster < angl. bankster < banker + gangster [,bankir˘ + ,gangster˘]

prestitutka < angl. presstitute < press + prostitute [,tisk˘ + ,prostitutka˘]

seksanje < angl. sexting < sex + texting [,seks˘ + ,pisanje SMS sporočil˘]

brexit < angl. Brexit < Britain + exit [,Britanija˘ + ,odhod˘]

furinator < angl. Furinator < fur + terminator [,dlaka˘ + ,uničevalec˘]

3.2

Sicer pa imajo prekrivanke v slovenščini zaenkrat pretežno status priložnostnic, kar pomeni, da so to tvorjenke, narejene namensko za doseganje določenega slogovnega učinka (v leposlovju) ali celo z namenom vplivanja (v oglasih in podobnih reklamnih besedilih). Tudi V. Adams (2001: 140) za angleške prekrivanke iz časopisja omenja, da so »koristne tam, kjer morajo besede pritegniti pozornost«.

3.2.1 Zgledi iz leposlovja (prevodi iz angleščine):

Zverjasec < zver(ina) + merjasec (iz prepesnitve Milana Dekleve *Zverjasec* (2014) otroške pesnitve *The Gruffalo*; angl. Gruffalo < možna etimologija gruff(y) + buffalo [,grob˘ + ,bivol˘])

sladkonjak (iz prevoda Milana Dekleve romana *Čarli in tovarna čokolade* (2009); v angleškem originalu zloženka *butterscotch*)

kotalkolesa (iz prevoda Milana Dekleve romana *Čarli in tovarna čokolade* (2009); v angleškem originalu zveza *skating rinks*)

3.2.2 Zgledi iz reklamnih besedil:

megastičen < mega + fantastičen¹²

¹¹ Avtoričina delitev se očitno opira na temeljno delitev po L. Bauerju (2002).

¹² Vir: Googlov iskalnik, povezava: <<http://www.paradaplesa.si/?Id=video&View=novica&novica-ID=1122#.WIXgdDRDC70>>. (Dostop 4. 11. 2017.)

šokastičen < šokanten + bombastičen¹³

hudobro < hudo + dobro (iz reklamne kampanje za avtomobile Škoda)

džabest < džabe¹⁴ + best (Telekomov paket mobilne telefonije)

viskilometer < viski + kilometer (iz kampanje proti vožnji pod vplivom alkohola)

pivolan < pivo + volan (iz kampanje proti vožnji pod vplivom alkohola)

znanstival < znanstveni/znanost + festival (vsakoletni ljubljanski festival dogodivščin, znanstvenih predavanj in eksperimentalnih delavnic)

šolimpijada < šol(sk)a + olimpijada (iz Mercatorjevega reklamnega letaka za šolske potreščine)

zelemenjava < zelenjava + (iz)menjava (izmenjava semen, sadik in zelenjave)

fursolovski < FURSovski + pikolovski (pikolovski kot na Finančni upravi, torej davkariji)

Ravno tako v slovenščini opažamo primere t. i. grafičnih prekrivank, kjer prekrivanje lahko prepoznamo le s pomočjo grafičnega oblikovanja, kot v spodnjem primeru:

znaČAJi znanosti (naslov prireditve za otroke v Hiši eksperimentov; predavanja znanstvenikov za otroke, kjer postrežejo tudi s čajem)

Avtorji lahko prekrivanke znotraj besedila tudi razložijo, kot je to v spodnjem besedilu:

Zanimivo, da učiteljice drugi del odgovora, torej »prodaja drugih igrač«, ni zmotil. Če smo fursolovski (fursovsko pikolovski), potem otrok, če ne sme igrati na trgu ali ulici, verjetno tudi ne bi smel prodajati igrač, saj ni polnoleten, od prodaje bi moral plačati davek, starša pa ga ne bi mogla prijaviti kot vzdrževanega člana.

Od zgoraj navedenih tvorjenk je edino pridevnik *megastičen* že toliko uveljavljen, da se uporablja v različnih, večinoma neformalnih besedilih in je celo zabeležen v A. Rekar (2013).

4 Tipologija prekrivank v slovenščini

V angleščini je besednovrstno največ prekrivank med samostalniki (gl. Adams 2001: 140), redke pa so glagolske in pridevniške prekrivanke (Renner et al. 2012). Tudi v slovenščini prevladujejo samostalniške prekrivanke, precej pogost je tudi skladenjskopodstavni vzorec adv + adj v *hudobro* < hudo + dobro, *fursolovski* < fursovsko + pikolovski (možno tudi: fursovski + pikolovski).

¹³ Vir: Googlov iskalnik, povezava: <<http://novice.najdi.si/predogled/novica/e6e64b56a46204ebf-0362ce0445a9291/Domovina/Slovenija/%C5%A0OKANTNO-Izbranka-Domovine-portala-Nove-Slovenije-je-Romana-Tomc>>. (Dostop 4. 11. 2017.)

¹⁴ Pri Telekomu Slovenije so verjetno s slengovskima izrazoma želeli nagovoriti ciljno publiko, tj. mlade uporabnike mobilne telefonije, in z imenom paketa povedati, da je istočasno »poceni« (turcizem *džabe*) in »najboljši« (angl. *the best*).

V slovenščini lahko srečamo vse štiri kategorije prekrivank, ki jih za angleščino omenja L. Bauer (2002: 1636). Tako lahko tudi slovenske prekrivanke razdelimo v štiri krovne razrede glede na to, v katerih delih podstavnih besed pride do prekrivanja in posledično krnitve. Pri podstavnih besedah pa je treba opozoriti še na različno besedno vrsto sestavin in na različno stopnjo odvisnosti med njima oz. njimi. Če sta sestavini iz različnih jezikov, npr. slovenska in angleška, govorimo o hibridnih ali mešanih tvorjenkah (prim. Stramljič Breznik: 2008: 153):¹⁵

- a) prekrivanko sestavljata prvi del prve podstavne besede in celotna druga podstavna beseda:
  - a1) kotalkolesa < kotalke + kolesa
švepivo < šveps + pivo
  - a2) sladkonjak < sladek konjak
dokuportret < dokumentirani portret
moblog < mobilni blog
bebesedilo < bebavo besedilo
smučanorija < smučarska norija
  - a3) čepetek < četrtrek, ki se ga drži petek
- b) prekrivanko sestavljata celotna prva podstavna beseda in zadnji del druge podstavne besede:
  - b1) zverjasec < zver + merjasec
tvitnoba < tvit + sitnoba
- c) prekrivanko sestavljata prvi del prve podstavne besede in zadnji del druge podstavne besede:
  - c1) zverjasec < zverina + merjasec,
idejot < ideja + idiot
burkini < burka + bikini
  - c2) žečen < žejen + tečen
  - c3) vodknjen < vinjen od vodke
  - c4) globelost < globalna debelost
blogaton < blogarski maraton
krutika < kruta kritika
virtuatelj < virtualni prijatelj
  - c5) tvrkniti = mrkniti s tviterja

¹⁵ Spodnjim podstavam bodo glede na pomensko prozornost tvorjenke po potrebi dodane še pomenske razlage v enojnih narekovajih.

- d) osrednji del prekrivanke je skupen obema podstavnima besedama, v tem delu se prekrivata:
- d1) hudobro < **hudo** **dobro**
  - d2) viskilometer < **viski** + **kilometer**
  - pivolan < **pivo** + **volan**
  - klimačka < **klima** + **mačka**

In če bi glede na a) prevzetost in besedno vrsto podstavnih besed, b) glede na stopnjo odvisnosti med podstavnimi besedami in tudi c) glede na krnitev prve ali druge podstavne besede ali obeh lahko ločevali različne tipe in podtipe prekrivank, pa je stopnja obsega morfemskega in fonemskega prekrivanja in krnitve odvisna od vsakega primera posebej. Zaradi različnih skladenjskih podstav, ki ne morejo biti vnaprej tipsko določene, se nam potrjuje pretvorbena nepredvidljivost podstavnih sestavin in s tem tudi nesistemska tvorjenost.

Pogosto se pri analizi zgradbe tvorjenke težko odločimo tudi, katera podstava je bila pravzaprav uporabljena pri tvorbi, še zlasti je to lahko zabrisano pri prvem delu prekrivanke, redkeje pri drugem. Tako bi npr. Deklevova beseda *sladkonjak* lahko nastala iz *sladek* in *konjak* in bi jo uvrstili v tip a) (gl. zgoraj), prav tako pa bi bilo možno zagovarjati povezavo besed *sladkor/sladkorček* + *konjak*, kjer bi prišlo do prekrivanja v osrednjem *-ko-* in krnitve in posledično bi bila prekrivanka uvrščena v tip d).

Tudi v slovenščini opažamo, da se novi okrnjeni element lahko ponovno pojavi v seriji novih tvorjenk. To opažamo tako v angleščini (gl. Bauerjev tretji tip prekrivanke v 2) kot v slovenščini. V Adams (2001: 139) navaja npr. *-ar* iz *star* v *pulsar* (, pulsating star'), *spinnar* (, spinning star'), *collapsar* (, collapsing star'). Podobno je tudi z zadnjim elementom samostalnika *alkoholik*, ki je sestavina tvorbe *deloholik* (po zgledu angleškega: *workaholic*, kjer najdemo tudi *spendaholic*, *computerholic*, tudi *infotainment*, *fashiotainment* z elementom *-tainment* in *blefsikon*, *seksikon* z elementom *-sikon* ipd.). V korpusu Nova beseda tako najdemo precej različnih tvorjenk tipa *artoholik*, *čokoholik*, *domoholik*, *glasboholik*, *koncertoholik*, *kontroloholik*, *nakupoholik*, *plesoholik*, *politoholik*, *stripoholik*, ter tvorjenke tipa *slovenologija*, ki pa bi jih uvrstili med t. i. afiksoidne tvorjenke s sufiksoidi *-holik*, *-logija*. Ravno tovrstne afiksoidne tvorjenke so po L. Bauerju (gl. Bauer pod 2. zgoraj) neke vrste prehod oz. zabrisujejo mejo med prekrivanko in zloženko.

4.1 Pogostejši tipi prekrivank v slovenščini

4.1.1 Besedotvorno

prevladujejo prekrivanke, tvorjene iz dela prve podstavne besede in iz celotne druge podstavne besede (tip a), npr. *dokudrama*; tem sledijo prekrivanke, tvorjene iz prvega dela prve podstavne besede in iz drugega dela druge podstavne besede (tip c), npr. *blogaton*, *bankster*. Glede na to, da je vsaj za slovenščino tipična podredna besedna zveza, zgrajena iz samostalnika v jedru in

pridevnika, npr. *dokumentirana drama*, *blogarski maraton*, so tovrstne tvorbe iz govora tudi pričakovano najpogostejše.

4.1.2 Pomenotvorno razvitejše prekrivanke, ki razvijejo več pomenov rabe, kažejo hkrati na vrsto sociolekta, ki navadno sega v nekultivirano sceno žargonske ali slengovske rabe, in na tip besedila, npr. različni spletni forumi, kjer se komentirajo sprotni dogodki ipd.:¹⁶

virtuatelj 1. oseba moškega spola, ki jo v virtualnem svetu družabnih omrežjih imenuješ prijatelj, čeprav je sploh ne poznaš. Seveda vedno obstaja možnost, da osebo spoznaš in postaneš resnična prijateljca, 2. oseba moškega spola, ki je tvoj prijatelj ali znanec v resničnem življenju in se z njim povežeš tudi na družabnih omrežjih; Bi postal moj virtuatelj?

4.2 Prekrivanke kot blizuzvočnice

Posebne vrste prekrivank, dobljene z miselno asociacijo na aktualne družbene razmere, so neke vrste prekrivne blizuzvočnice tipa *previrant*, kdor z določenim namenom zavaja relativnega zmagovalca volitev v zmoto o možnosti sestave koalicije; *bildožer*, moški, ki zaradi bivanja žre proteine; *zločnik*, razdrapani obstranski del ceste, ki v sili služi za pločnik; *zenfi*, kisel izraz na obrazu pri selfiju; *pičkot*, piškot, ki ti je vsiljen za nemoten ogled spletnih strani, obenem pa upočasnjuje delovanje računalnika.

5 Zaključek

Prekrivanke sodijo med pokazatelje sprotnih sprememb v jeziku. Z besedotvornega vidika kažejo in hkrati preizkušajo izrazne in pomenske zmožnosti slovenščine. Z vidika prevzemanja iz tujih jezikov predstavljajo tudi nove načine tvorbe, ki sklapljanju dodajajo še prekrivanje in krnjenje. Ti vzporedni morfonološki procesi lahko s pogostejšo in kontinuirano rabo dosežejo tudi določeno stopnjo ustaljenosti tvorbe, z ustaljenostjo rabe in tvorbe pa sčasoma postanejo vsaj do določene mere sistemsko predvidljivi tudi v slovenščini. Ravno zaradi nezadostne besedotvorne in pomenske sistemske predvidljivosti jih korpusi zaenkrat še ne morejo označevati in izločevati kot posebne vrste tvorjenke.

Glede na trenutno skladenjskopodstavno heterogenost se slovenskih prekrivank še ne da povsem tipološko zaobseči, zato bi bilo smiselno, da bi jih obravnavali kot nekakšen besedotvorni kontinuum (prim. tudi Bauer 2012: 11–22). Pri obravnavi prekrivank se L. Bauer zavzema za nekakšen prototipski pristop, saj leksikalno prekrivanje lahko najboljše dojamemo, če ga razumemo kot prototipsko kategorijo. V raziskovalne in analitične namene je zato najboljše prevzeti najširšo definicijo,

¹⁶ Zgled je vzet iz slovarja Razvezani jezik <<http://razvezanijezik.org/>>. (Dostop: 1. 12. 2017.)

posamezne značilnosti prekrivank pa obravnavati kot bolj ali manj tipske značilnosti, in ne kot obvezne značilnosti.

Kot za vse nove jezikovne pojave je tudi za prekrivanke trenutno značilna le stilno in zvrstno zaznamovana raba. Tako zaenkrat niso del knjižne slovenščine, temveč se jih uporablja v pretežno manj kultiviranih sociolektih, v žargonski in slengovski govorici, zaradi stilnega učinka in vplivajnske vrednosti pa zlasti v praktičnosporazumevalni slovenščini, v zapisu pa predvsem v oglaševalskih besedilih.

Viri

Dahl, Roald, 2009: *Čarli in tovarna čokolade*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prev. Milan Dekleva.

Donaldson, Julia, 2014: *Zverjasec*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prev. Milan Dekleva.

Fran; Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU: <<http://www.fran.si/>>. (Dostop: 5. 12. 2017.)

Korpus Gigafida: <<http://www.gigafida.net/>>. (Dostop: 5. 11. 2017.)

Korpus Nova beseda: <http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda3.html>. (Dostop: 18. 11. 2017.)

Razvezani jezik, Prosti slovar žive slovenščine: <<http://razvezanijezik.org/>>. (Dostop: 1. 12. 2017.)

Rekar, Aleksandra, 2013: *Slovarček popačenk in zmerljivk*. Kamnik: Amebis d.o.o.

Literatura

Adams, Valerie, 2001: *Complex Words in English*. Harlow, Essex: Pearson Education Limited.

Algeo, John, 1977: Blends, a structural and systemic view. *American Speech* 52. 47–64.

Arcodia, Giorgio F., in Montermini, Fabio, 2012: Are reduced compounds compounds? Morphological and prosodic properties of reduced compounds in Russian and Mandarin Chinese. Renner, Vincent, François Maniez, in Pierre Arnaud (ur.): *Cross-Disciplinary Perspectives on Lexical Blending*. Berlin in Boston: De Gruyter. 93–114.

Bauer, Laurie, 2012: Blends: Core and periphery. Renner, Vincent, François Maniez, in Pierre Arnaud (ur.): *Cross-Disciplinary Perspectives on Lexical Blending*. Berlin in Boston: De Gruyter. 11–22.

Bauer, Laurie, 1983: *English Word-formation*. Cambridge: CUP.

Bauer, Laurie, 2002: Lexical word-formation. Huddleston, Rodney, in Geoffrey K. Pullum (ur.): *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: CUP. 1621–1722.

Bauer, Laurie, 2006: Compounds and minor word-formation types. Aarts, Bas, in April McMahon (ur.): *The Handbook of English Linguistics*. Malden, MA: Blackwell. 483–506.

Bryant, Margaret M., 1974: Blends are increasing. *American Speech* 49. 163–184.

Dressler, Wolfgang U., 2000: Extragrammatical vs. marginal morphology. Doleschal, Ursula, in Anna M. Thornton (ur.): *Extragrammatical and Marginal Morphology*. München: Lincom. 1–10.

Kelly, Michael, 1998: To »brunch« or to »brench«: Some aspects of blend structure. *Linguistics* 36/3. 579–590.

Konieczna, Eva, 2012: Lexical blending in Polish: A result of the internationalization of Slavic languages. Renner, Vincent, François Maniez, in Pierre Arnaud (ur.): *Cross-Disciplinary Perspectives on Lexical Blending*. Berlin in Boston: De Gruyter. 51–73.

Kubozono, Haruo, 1990: Phonological constraints on blending in English as a case for phonology-morphology interface. Booij, Geert E., in Jaap van Marle (ur.): *Yearbook of Morphology 1990*. Dordrecht, Boston in London: Kluwer. 1–20.

Lehrer, Adrienne, 2007: Blendalicious. Munat, Judith (ur.): *Lexical Creativity, Texts and Contexts*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamins. 115–133.

Logar, Nataša, 2006: Stilno zaznamovane nove tvorjenke – tipologija. *Slavistična revija, posebna številka. Slovensko jezikoslovje danes*. Vidovič Muha, Ada (ur.): 87–101.

Piñeros, Carlos-Eduardo, 2004: The creation of portmanteaus in the extragrammatical morphology of Spanish. *Probus* 16/2. 203–240.

Plag, Ingo, 2003: *Word-Formation in English*. Cambridge: CUP.

Renner, Vincent, François Maniez, in Arnaud, Pierre J. L. (ur.), 2012: *Cross-Disciplinary Perspectives on Lexical Blending*. Berlin in Boston: De Gruyter.

Renner, Vincent, François Maniez, in Arnaud, Pierre J. L. (ur.) 2012. Introduction: A bird's-eye view of lexical blending. Renner, Vincent, François Maniez, in Pierre Arnaud (ur.): *Cross-Disciplinary Perspectives on Lexical Blending*. Berlin in Boston: De Gruyter. 1–9.

Stramljič Breznik, Irena, 2008: Prezete leksemske prvine in njihova besedotvorna zmožnost v slovenščini. *Slavistična revija* 56/2. 149–160.

Stramljič Breznik, Irena, 2010: Tvorjenke slovenskega jezika med slovarjem in besedilom. *Zora* 71. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti FF UM.

Toporišič, Jože, 2006: Besedjeslovne razprave. *Linguistica et philologica* 13. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Toporišič, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Vidovič Muha, Ada, 1988: *Slovensko skladijsko besedotvorje ob primerih zloženek (SSB)*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete in Partizanska knjiga.

Voršič, Ines, 2013: *Sistemska in nesistemska leksikalna tvorba v novejšem besedju slovenskega jezika* (doktorska disertacija). FF UL, Maribor.